

**TALABALARNING KREATIV QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONINING
MOHIYATI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11224049>

Alfraganus unversiteti

Pedagogika va psixologiya yunalishi magistranti

Tillaxodjayeva Xosiyatxon Sardorbekovna

Аннотация: Мақолада *kreativlik tushunchasi ilmiy va tarixiy uхатидан аналитик таҳлил қилинган, бундан ташқари kreativlik individual faoliyatda turli darajadagi ijtimoiy rol rejasida ham namoyon bo'lishini (ongsiz orientatsiya-moslashuvchan va ongli, kognitiv-transformativ va tadqiqot) ҳақида маълумотлар келтирилган .*

Калт сўзлар : *kreativlik divergent, fikrlash konvergent, kreativlik, individual, ijtimoiy, kognitiv-transformativ, tadqiqot, ҳақида маълумотлар келтирилган .*

Kreativlik tushunchasiga qadimgi davrdagi olimlar tomonidan ta'riflar berilgan. Platon shunday deb yozadi: "... ijodning barcha turlaridan bitta soha ajratiladi - musiqa va she'riy o'lchovlar sohasi, unga "kreativlik" nomini berish odat tusiga kiradi". Aristotel ongda ijodiy tamoyilni yaratuvchi hamma narsani ajratib ko'rsatgan [Богомолов А.С. Античная философия. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1985., 216-217-бет].

1. Qadimgi Rimda allaqachon ikkita "sgeage" atamasi mavjud edi- yaratish va "facere" – yangilik qilish. Nafaqat she'riyat, balki rassom va haykaltaroshlarning asarlari ham ilohiy ilhom natijasida yaratilgan ijod edi. Xristianlik davrida "creage, creatio" atamasi "yo'qdan yaratish" ilohiy harakatini bildiradi boshladi va odamlarning faoliyati bilan bog'liq emas edi. Rim senatori va yozuvchisi Kassiodor (milodiy 6-asr) ta'kidlaganidek, yaratilgan va ixtiro qilingan narsalar har xil, chunki biz qila olamiz, lekin yaratolmaymiz. Shunday qilib, san'at inson ijodining sohasi emas, degan qadimiy nuqtai nazar takrorlanadi. Inson ijodining bunday "cheklovi" Uyg'onish davrida, inson o'zini ijodkor deb hisoblay boshlaganda, bu tuyg'uni ifodalash yo'llarini izlay boshlaganda olib tashlandi [Желткова Т.И. Формирование креативности у будущих специалистов социально-культурной деятельности в вузах культуры и искусств: диссертация ... канд.. пед. наук: 13.00.08 . М.; 2007.].

2. Leonardo da Vinchi tabiatda mavjud bo'lmagan narsani yaratadi deb yozadi. XVIII asrda tugallangan kreativlik konseptsiyasini I.Kant yaratib, ijodiy faoliyatni tasavvurning ishlab chiqarish qobiliyati nomi ostida tahlil qildi. Kant kreativlikni dunyo qiyofasini o'zgartiruvchi, go'yo yangi, ilgari mavjud bo'lmagan, "insonlashtirilgan" dunyoni yaratuvchi obyekt – transformativ faoliyat deb hisoblaydi. Bu qobiliyat kimda ko'proq qobiliyatli bo'lsa-daho-xuddi tabiat yaratgani kabi, ilhomlanish holatida, ongsiz ravishda yaratadi.

Jarayonning ongsiz tabiati, shunga qaramay, shaxsning sub'yektivligida davom etadi va shuning uchun uning erkinligi vositachilik qiladi va "...erkin harakatda faqat ongli va ongsiz o'rtasidagi ziddiyatdir. Ijodkorda ijodiy jo'shqinlikni o'rnata oladi" [Шербакова Е.Й. Педагогическая креативность как фактор профессионального развития студентов: дис. . д-ра пед. наук: 13.00.08. Чебоксары, 2006. - 548 е.: ил., 475-бет].

"Kreativlik" tushunchasi - J. Gilfordning Amerika Psixologik Assotsiatsiyasi (APA) a'zolariga qilgan nutqida shunday nomlandi, ya'ni tor ma'noda kreativlik eng xarakterli qobiliyatlarni anglatadi. Kreativ qobiliyat shaxsning e'tiborga loyiq darajada ijodiy xulq-atvorni ko'rsatish qobiliyatiga ega yoki yo'qligini aniqlaydi.

3. "Kreativlik nima ekanligini anglash jarayonining o'zi ijodiy harakatni talab qiladi. Kreativlikning ta'rifidan boshlab, biz shu bilan o'zimizni muvaffaqiyatsizlikka mahkum qilamiz, chunki kreativlik hali konseptualizatsiya qilinmagan va empirik tarzda aniqlanmagan" [Guilford, J.P. Is some creative thinking irrational? / J. P. Guilford // Journal of Creative Behavior. - 1982. - № 16. -P. 151-154., b. 153].

"Kreativlik" tushunchasiga aksariyat mualliflar (V.N.Drujinin, J.Gilford, A.M.Matyushkin, Ya.A.Ponomarev, E.P.Torrens va boshqalar) turlucha izoh berganlar.

1. 19-asr oxiri va 20-asrning birinchi yarmi falsafasida kreativlik, eng avvalo, mexanik va texnik faoliyatga qarama-qarshilikda ko'rib chiqiladi. Hayot falsafasida kreativlikning eng rivojlangan tushunchasi A.Bergson tomonidan berilgan [Бергсон А. Творческая эволюция / пер. с фр. М.: Канон-пресс, 1998. -382 с.

, 57-бет].

Ijod, yangilikning uzluksiz tug'ilishi sifatida, kreativlikni o'rganishning butun tarixi davomida kreativlikning mazmunliligi aniq yoki bilvosita qabul qilingan. 20-asrning oxirida klassiklar bilan ziddiyatli yangi ijod paradigmalari paydo bo'ldi. Shunday qilib, kreativlikning fenomenalligini (kreativlik hodisa sifatida) asoslashga harakat qilindi. Kreativlikni sub'ekt tomonidan faoliyatga kiritilgan o'zgarimas xususiyat sifatida ko'rib chiqmaslik kerak degan g'oya ifodalangan. Kreativlikni faqat hodisa sifatida, berilgan narsa sifatida o'rganish mumkin, bu albatta sodir bo'lishi shart emas va allaqachon sodir bo'lgan va qaytarib bo'lmaydigan ijodiy harakatni ochib berish

A.Kestler bisotsiallik kontseptsiyasini kiritadi, u ikkita shu paytgacha bir-biriga bog'liq bo'lmagan kognitiv matritsalarini shunday birlashtirish imkoniyati sifatida belgilaydiki, uning elementlari sifatida ilgari alohida tuzilmalarni o'z ichiga olgan ierarxiyaga yangi daraja qo'shiladi. A.Kestlarning bisotsial kontseptsiyasida ijodiy jarayonning ikki bosqichi ajratiladi:

Birinchi bosqich - inkubatsiya, qidiruv, "geterogen matritsalarining o'zaro urug'lanishi" va bu tug'ilish mahsulotining etukligi, ongning ko'p ishtirokisiz sodir bo'ladi. Buni oldinga katta sakrashga tayyorgarlik ko'rish deb o'ylash mumkin.

Ikkinchi bosqich - ongsizning tubidan ongda yuzaga kelgan qisqa hukmlar zanjiridagi intuitiv jarayon natijasida bisotsiativ harakat, idrok deb ataladi.

4. Mashhur fransuz psixologi T.Ribot o'zining ijodiy jarayon sxemasini to'liq va qisqartirilgan jarayonga ajratgan holda taklif qildi. T.Ribotning qayd etishicha, "har bir

ijodda, xoh katta, xoh ahamiyatsiz bo'lsin, yo'l ko'rsatuvchi g'oya (maqsadning sinonimi), hal qilinishi kerak bo'lgan vazifa bo'ladi. Taklif etilayotgan masalada g'oyaning egallagan o'rni ikkala usulda ham bir xil emas. To'liq jarayonda g'oya boshida, qisqartirilgan jarayonda esa o'rtada bo'ladi. [Рибо Т. Опыт исследования творческого воображения // Болезни личности. Опыт исследования: Сб трудов. Минск, 2001.- С. 133-396.]

Qisqartirilgan jarayon: 1) umumiy tayyorgarlik (ongning ongsiz ishlashi); 2) g'oya (paydo bo'lish), ilhom; 3) qurilish va rivojlantirish.

Ushbu texnika intuitiv aqllarning texnikasi. Bularga V.Mosart, E.Poidr [85, 248-249-betlar] kiradi.

Ya.A.Ponomarev kreativlikni shaxs rivojlanishining manbai va mexanizmi sifatida tushunib, ijodiy jarayonning bosqichma-bosqich o'tishini ta'kidlaydi. Buning uchun ongli ravishda tashkil etilgan, mantiqiy asosli qidiruvlardan muammoning intuitiv echimiga o'tishni hisobga olish kerak, buning uchun qidiruv usuli dastlab amalga oshirilmaydi. Intuitiv ravishda topilgan echimdan xabardorlik mantiqiy tugallangan yangi sifatda shakllanadi.

Ya.A.Ponomarev ijodiy jarayonning to'rt bosqichini ajratib ko'rsatadi:

1- o'zboshimchalik bilan mantiqiy qidiruv;

2- intuitiv echim, tushuncha. Muammolarni hal qilishning faqat natijasi amalga oshiriladi va usul amalga oshirilmaydi. Vaziyatning intuitiv modeli ongsiz ravishda shakllanadi. Bu erda hal qiluvchi rolni ishora sifatida faoliyatning qo'shimcha mahsuloti o'ynaydi. Muvaffaqiyat odamning shablondan qanchalik xalos bo'lganiga, vazifaga qiziqishini saqlab qolishga bog'liq;

3- intuitiv echimning so'zlashuvi;

4 - og'zaki echimni rasmiylashtirish va topilgan echimga mantiqiy to'liqlik berish.

5. "Birinchi bosqich (ongli ish) - tayyorgarlik - yangi g'oyani intuitiv ko'rish uchun zaruriy shart bo'lgan maxsus faol holat; ikkinchi bosqich (ongsiz ish) - kamolot - muammo ustida ongsiz ishlash, rahbar g'oyani inkubatsiya qilish; uchinchi (ongsizning ongga o'tishi) - ilhom - ongsiz ish natijasida, echim g'oyasi (masalan, kashfiyot, ixtiro, adabiyot, san'atning yangi durdonasini yaratish va h.k.) .) ong doirasiga dastlab gipoteza, tamoyil, loyiha shaklida kiradi; to'rtinchi bosqich (ongli ish) g'oyani ishlab chiqish, uni yakuniy shakllantirish va tekshirishdir" [Пономарев Я.А. Психология творчества // Тенденции развития психологической науки. М., Наука, 1988. - С. 21-25., 21-25-betlar].

Harakatlarni jamlash va qo'shimcha ma'lumot qidirish. Agar muammo hali ham hal qilinmasa, keyingi bosqich boshlanadi.

Muammodan qochish, boshqa faoliyatga o'tish. Bu davr inkubatsiya davri deb ataladi. Bu vaqtda diqqatni jamlashni va mantiqiy fikrlashni talab qiladigan, lekin katta individual farqlar bo'lishi mumkin. Tushunish har doim ham ajoyib g'oya emas. Ba'zan bu juda oddiy taxmin. Tashqi ko'rinishida, tushuncha mantiqiy tanaffus, fikrlashda sakrash, binolardan aniq kelib chiqmaydigan natijaga o'xshaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, N.F.Vishnyakova, ijodiy strategiyalarning uchligi: g'oyaning paydo bo'lishi; uni hal qilish

jarayoni; yaratilish natijasi [Вишнякова Н.Ф. Креативная психопедагогика: Психология творческого обучения. Минск, 1995. - 240 с., 147-149-betlar].

Kreativ mahsulot tushunchasi juda keng - bu yangi g'oyalar, texnik yangiliklar, munosabatlar, san'atdagi yangi uslublar va boshqalar, ya'ni ma'naviy va moddiy qadriyatlardir. Mahsulotning ijodkorligini baholash uning ma'lum mezonlarga muvofiqligi bilan bog'liq:

Yuqorida qayd etilganidek, kreativlik tushunchasi umumiy ijodiy qobiliyat sifatida J.Gilford va E.P.Torrens. J.Gilford ilmiy ijod tabiatini o'rganar ekan, intellekt tuzilishining uch o'lchovli modelini ishlab chiqdi, unda fikrlashning ikki turi: konvergent va divergentlik farqlanadi. Ko'pgina tadqiqotchilar J.Gilfordning asosiy yutug'i tafakkurning divergent va konvergent turlarini ajratishdir, deb hisoblaydilar. Kreativlik haqidagi kognitiv g'oyalar.

J.Gilford yagona to'g'ri javob topishga qaratilgan konvergent fikrlashga, eski echimlardan voz kechib, yangi narsalarni izlash zarur bo'lganda turli yo'nalishlarda izlanishga qaratilgan divergent fikrlashga qarshi chiqadi. Divergent fikrlash muammoni aniqlash va ochib berish bosqichida, uni hal qilishning oldindan belgilangan, aniq yo'li bo'lmaganda namoyon bo'ladi.

J.Gilford bu omillarni "divergent fikrlash" umumiy tushunchasi bilan bog'ladi. Aksincha, hamma odamlarda u yoki bu darajada bor. Har bir inson ma'lum darajada fikrlash sohalarida kreativlik belgilarini ko'rsatishi mumkin. Daholarga kelsak, ular bu fazilatlarni ancha yuqori darajada namoyon etadilar. Kreativlikning jihatlari qobiliyat, temperament va motivatsiyadir, ammo Gilford ko'proq ijodiy qobiliyatga e'tibor beradi. Gilfordning ta'kidlashicha, ijodiy bo'lish uchun bitta qobiliyat yo'q, bu qobiliyatlarning bir qatori mavjud. Ba'zilarining kuchliligi va boshqalarning zaifligi juda keng tarqalgan. Qobiliyatlarning ayrim turlari bevosita ijodiy jarayonga hissa qo'shadi. Ijodiy qobiliyatlar deb ataladigan bu qobiliyatlar mantiqiy ravishda intellektual qobiliyatlar kontekstiga kiradi.

Kreativlik aql-idrokning bir qismini tashkil qiladi, lekin odatda qabul qilinganidan ancha kengroq tushunchada. Shunday qilib, Gilford kreativlik kontseptsiyasi mazmuniga shaxsiy fazilatlarni o'z ichiga olgan holda, divergent fikrlashni kreativlikning markaziy omili deb biladi. Nazariy asoslar asosida J.Gilford va uning hamkorlari asosan divergent mahsuldorlikka ega testlarni ishlab chiqdilar. E.P.Torrens J.Gilfordga ergashib, kreativlikni fikrlash nuqtai nazaridan tavsiflab, uning mohiyatini "qiyinchiliklar, muammolar, ma'lumotlardagi bo'shliqlar, etishmayotgan elementlar, biror narsada tarafkashlikni his qilish jarayoni sifatida tavsiflaydi, bu kamchiliklar bo'yicha taxminlar qilish va gipotezalarni shakllantirish, baholash va sinovdan o'tkazish. bu faraz va gipotezalar, Ijodiy faoliyatning mohiyati keng assotsiatsiyalar sohasida aqliy sintezning yakuniy bosqichida stereotiplarni engish qobiliyatidir/

L.S.Vigotskiyning iqtidorning tabiati (qobiliyatlarning rivojlanish darajasi, shu jumladan ijodiy qobiliyat) haqidagi g'oyalari uning asarlarida bir necha sahifalarni egallab, ijodiy fikrlash uchun eng keng qamrovni beradi. L.S.Vigotskiy nafaqat psixologiyaning ushbu

muhim sohasini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlarini oldindan ko'ra oldi, balki kelajakdagi "iqtidorning dinamik nazariyasi" (DTT) ning asosiy qoidalarini ham aniqladi:

- Iqtidor, qoida tariqasida, bitta emas, balki butun guruhda namoyon bo'ladi

aqliy funksiyalar [Выготской Л.С. Сборник / Сост и ав.пред А.А. Леонтев. Серия «Антология гуманной педагогики». - М.: Из-ий Дом Шалви Амонашвили, 1996. - 222 с., 20-bet]. Sifatli geterogenlikni tan olish iqtidor turlari tadqiqotchilarni mezonlarni izlashga yo'naltiradi ushbu turlarni farqlash, shuningdek, ularning adekvat usullarini yaratish diagnostika va rivojlanish. Iqtidorning rivojlanishi .

- Rivojlanish ijtimoiy jihatdan shartlangan. Mavjudni baholash o'rniga qobiliyatlarning rivojlanish darajasi, to'siqlarni topish vazifasi qo'yiladi; rivojlanishiga to'sqinlik qilish, ularning psixologik mohiyatini tahlil qilish, o'rnatish ularning paydo bo'lish sabablari. Bu to'siqlar bolaning atrofdagi ijtimoiy-madaniy muhitga qodir emasligidan hosil bo'ladi. Bu to'siqlar aqliy rivojlanish nuqtalariga aylanadi, uni boshqaradi, kompensatsiya mexanizmlarini kiritishni rag'batlantirish. Zaruriyat to'siqlar bilan kurashish aqliy funksiyalarni yaxshilashni talab qiladi. Yaxshilash jarayoni muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin, keyin bola mumkin to'siqni engib o'tish va ijtimoiy-madaniy muhitga moslashish, agar kompensatsiya mexanizmlari zaif, nuqsonli rivojlanish mumkin bolaning psixikasi.

Shunday qilib, intellektual faoliyat ijodiy shaxsning kognitiv va motivatsion xususiyatlarini aks ettiradi. Intellektual faoliyatning sifat xususiyati va uning o'lchovi "intellektual tashabbus" bo'lib, u "amaliy ehtiyojlar yoki ishni tashqi yoki sub'ektiv, vaziyatli topshiriq doirasidan tashqarida aqliy faoliyatni davom ettirish" deb tushuniladi. Yuqoridagilarni umumlashtirib, shuni aytishimiz mumkinki, kognitiv qobiliyatlar nuqtai nazaridan kreativlikka turlicha yondashuvlar mavjud.

Ko'pgina tadqiqotchilar kreativlikni shaxsning mulki yoki murakkab xususiyati deb hisoblaydilar (A.Maslou, K.Rojers, V.Frankl, Fromm va boshqalar).

Psixodinamik yondashuv kreativlikni o'rganishga XX asrning dastlabki yondashuvlaridan biri hisoblanadi. Z.Freydning fikricha, ijodiy jarayonni yaratuvchi kuch inson faoliyatidir. Ongsiz instinktiv harakatlar inson xatti-harakatlarini boshqaradi va inson faoliyatining turli xil mahsulotiga aylanadi. Ijod ongli voqelik va ongsiz undovlar o'rtasidagi taranglik natijasida tug'iladi, shuning uchun yozuvchi va san'atkorlar ijodida ijtimoiy maqbul shaklda ifodalangan ongsiz istaklarning aksidir. Bu ongsiz istaklar hokimiyat, boylik, shon-shuhrat, hurmat va muhabbatga tegishli bo'lishi mumkin [Фрейд З. Психология бессознательного. М.: Просвещение, 1990. 176-bet].

6. K.Yung ijod fenomenida kollektiv ongsizlik arxetiplarining namoyon bo'lishini ko'rdi. K.Yungning fikricha, arxetiplar shaxsning umumiy tuzilishini va ijodiy faollik uyg'onganda ongda paydo bo'ladigan obrazlar ketma-ketligini belgilaydi [Юнг К. Г. Конфликты детской души. М.: КАНН, 1995. - 333 с., 155-156-betlar]. S.Yung shaxsiyatning asosiy xususiyati sifatida jasoratni ajratib ko'rsatdi: aql, ruh jasorati; umumiy qabul qilingan narsaga shubha qilish jasorati; yaxshiroq narsani yaratish uchun yo'q qilish uchun jasorat; hech kim o'ylamaydigan tarzda fikrlash jasorati; mantiqqa zid sezgiga ergashish uchun

jasorat; tasavvurning jasorati. Shuningdek, u ong osti tuzilishidagi tasavvurning rolini ham yuqori baholadi. K.Yung fantaziyani iqtidorning muhim ko'rsatkichi deb hisoblab, "aqlli" fantaziya va "ahmoq" fantaziyani ajratdi. Yungga ko'ra "aqlli" fantaziyaning sifat ko'rsatkichlari "fantaziyaning o'ziga xosligi, izchilligi, intensivligi va takomillashuvi, shuningdek, unda keyinchalik amalga oshirish imkoniyati" [Юнг К. Г. Конфликты детской души. М.: КАНН, 1995. - , 155-bet].

A.Maslouning o'z-o'zini amalga oshirish nazariyasida kreativlik umuminsoniy xususiyat, tug'ma xususiyat bo'lib, u tug'ilishdan boshlab barcha odamlarda tubdan mavjuddir. Kreativlik o'zini namoyon qilishning barcha shakllariga olib keladigan universal inson funksiyasidir. [100, 486-bet]. Biroq, A.Maslouning fikricha, ko'pchilik odamlar bu qobiliyatni "madaniyat" jarayonida yo'qotadilar, bu esa rasmiy ta'lim bilan osonlashadi. A.Maslou shaxsni o'rganishga tizimli va yaxlit yondashuvni ilgari surar ekan, shaxsiy o'sish motivatsiyasini kreativlikning boshlang'ich manbai, insonning asosiy ehtiyojlaridan biri esa o'z hayotiy salohiyatini ro'yobga chiqarish va o'z-o'zini namoyon qilish zarurati deb hisobladi. [Маслоу А.Г. Далние пределы человеческой психики / А. Г. Маслоу. - СПб. : Евразия, 1997. - , 108-117 b.].

K.Rodjers A.Masloudan farqli ravishda (inson xulq-atvori ehtiyojlar ierarxiyasi bilan tartibga solinadi) shaxs va xulq-atvor insonning atrofdagi olamni o'ziga xos idrok etish funksiyasi ekanligini ta'kidlaydi. Kreativlik deganda K.Rojers "...bir tomondan shaxsning o'ziga xosligidan, ikkinchi tomondan, moddiy, odamlar va sharoit tufayli o'sib borayotgan harakat yordamida yangi mahsulot yaratishni tushundi.

K.Rojers ijodiy faoliyatning ichki va tashqi shartlarini belgilaydi:

Ichki: yangi tajribaga ochiqlik; ichki baholash markazi; g'ayrioddiy kombinatsiyalar uchun qobiliyat.

Tashqi: psixologik xavfsizlik va xavfsizlik (shaxsning so'zsiz qiymatini tan olish, tashqi baholash mavjud bo'lmagan muhitni yaratish); psixologik fikr erkinligi [Роджерс К. Взгляд на психотерапию, становление человека. М.: Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 164-168 b.].

K.Rojers zamonaviy jamiyatdagi stereotipik fikrlashning sababini o'rtacha standartlarga yo'naltirilgan ta'lim tizimida ko'radi: "Ta'lim olganimizdan so'ng, biz odatda erkin, ijodiy va o'ziga xos emas, stereotipik tafakkurga, "tugallangan ta'limga" ega bo'lgan konformistlarga aylanamiz deb ta'kidlagan [Роджерс К. Взгляд на психотерапию, становление человека. М.: Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 164-168 b.].b.].

So'nggi paytlarda kreativlik tobora murakkab shaxs kategoriyasi sifatida ko'rib chiqilmoqda (D.B.Bogoyavlenskaya, V.N.Drujinin, A.N.Luk, A.Maslou, A.M.Matyushkin, L.B.Ermolaeva-Tomina, K.Rojers, N.Rojers, B.C.Yurkevich va boshqalar).

7. Shaxslar orasida ijodiy motivatsiya va ijodiy xususiyatlarga ega bo'lganlari mavzud. Bogoyavlenskaya ta'kidlaydi: "Kreativlik - bu aqlning hosilasi bo'lib, uning namoyon bo'lishiga to'sqinlik qiladigan yoki rag'batlantiruvchi motivatsion tuzilma orqali amalga oshiriladi" [Богоявленская Д.Б. Пути к творчеству. М.:Знание, 1981.- , 23 b.]. Ijodkor

shaxsning asosiy xususiyatlariga kognitiv iste'dod, muammolarga sezgirlik, noaniqlikka toqat qilish kiradi, oqilona tavakkal qilish qobiliyati, to'siqlarni engib o'tishga tayyorlik, boshqalarning fikriga qarshilik ko'rsatishga tayyorlik kabi qobiliyat kiradi. Баришева Т.А. Креативность. Диагностика и развитие: Монография. -Спб.: Изд. РПГУ им А.И. Герцена, 2002. 6 б.].

8. Kreativlikning zamonaviy tushunchalaridan biri, "investitsiyalar nazariyasi" deb atalmish R.Sternberg [Sternberg R., Lubart T. An investment theory of creativity and its development Human Development. - 1991. - V. 34(1). -P. 1-31.b.] tomonidan taklif qilingan. Kreativlikning tuzilishi aqliy qobiliyatlarni, motivatsion va shaxsiy xususiyatlarni birlashtirgan oltita o'zaro bog'liq omil bilan ifodalanadi:

1) Aqliy qobiliyatlar: analitik fikrlash - keyingi rivojlanishga loyiq g'oyalarni aniqlash; sintetik fikrlash - muammoga yangi qarash, oddiy ong chegaralarini engib o'tish; amaliy razvedka - g'oyaning qiymatiga boshqalarni ishonirish qobiliyati ("sotish").

2) Bilim, ko'nikma va malaka Bu o'rganilayotgan muammo bo'yicha ma'lum darajadagi kompetentsiya, imkoniyatlar sohasi chegaralarini bilish.

3) Fikrlash uslubi.

4) Individual xususiyatlar.

5) Motivatsiya.

6) Tashqi muhit.

Aqliy qobiliyat bu tuzilishda markaziy omil hisoblanadi. Agar analitik tafakkur qolgan ikkitasining zarariga juda rivojlangan bo'lsa, u holda odam ajoyib tanqidchidir, lekin ijodkor emas.

Bilimning ta'siri ham ijobiy, ham salbiy bo'lishi mumkin. Inson o'zi nima qilishni aniq tasavvur qilishi kerak. Imkoniyatlar doirasidan tashqariga chiqish va bu sohaning chegaralarini bilsangiz, kreativlik ko'rsatish mumkin. Boshqa tomondan, juda yaxshi shakllangan bilim tadqiqotchining ufqlarini cheklab qo'yishi va uni muammoga yangicha qarash imkoniyatidan mahrum qilishi mumkin.

9. K.Martindeyl ijodiy shaxslar motivatsiyasining o'ziga xosligi ularning qiziqishlarining keng doirasi bilan belgilanadi, deb hisoblaydi. Ular yangi tajribalarga ochiq va yangilik, nostandart vaziyatlarni afzal ko'radilar. Ichki motivatsiya tashqi motivlardan ustun turadi. [Дорфман Л.Я, Ковалева Г.В. Основные направления исследования креативности в науке и искусстве. // Вопросы психологии. 1999. - №2. - 102-бет].

Kreativlik, R.Sternberg nuqtai nazaridan, oqilona tavakkal qilish qobiliyati, to'siqlarni engib o'tishga tayyorlik, noaniqlikka toqat qilish va boshqalarning fikriga qarshilik ko'rsatishga tayyorlik kabi shaxsiy xususiyatlarni nazarda tutadi.

Motivatsiya ijodiy muhitning yo'qligini qoplashi mumkin; aql kreativlikni sezilarli darajada oshirish uchun motivatsiya bilan o'zaro ta'sir qiladi.

Kreativlik individual faoliyatda ham, turli darajadagi ijtimoiy rol rejasida ham namoyon bo'ladi: ongsiz orientatsiya-moslashuvchan va ongli, kognitiv-transformativ va tadqiqot. Kreativlikning ta'siri shaxsning xatti-harakati va faoliyatiga ta'sir qiladi. Kreativlik

hodisasing ham potentsial, ham dolzarb tomonlari bor. Haqiqiy tomon - potentsial kreativlikning ma'lum bir faoliyat turining xususiyatlari bilan o'zaro ta'siridir.